

Fora d'hora

"Sic transit gloria mundi"

PABLO Martín, un barcelonès de 24 anys que, segons sembla, exerceix de dissenyador, afirma, o li fan afirmar, a l'últim número de l'"Ajolanco", que "només els dissenys que responen a una idea no passen mai de moda". En el reportatge on es reproduïx aquesta curiosa opinió no s'especifica si això només passa amb les bones idees o si també s'esdevé amb les dolentes. De fet, és igual. No només perquè es tracta d'una frase treta de context i suposo que pronunciada sense cap voluntat pontificadora, sinó també, i sobretot, perquè aquesta afirmació, donada així a pèl, és tan notablement gratuïta i empíricament infonamentable que no demana especificacions.

Respongui o no a una idea, sigui aquesta idea bona o dolenta, a tot disseny, més aviat o més tard, li arriba la seva hora. Es llei de vida. Una llei que, dit de passada, haurien d'anar descobrint els fabricants i els consumidors de mocassins.

Hi ha dissenys —és obvi— que, després de morts, ressusciten, es tornen clàssics i, fins i tot són exposats en els museus del ram o en els santuaris kitsch. Però aquests morts vivents, si deixem de banda operacions "retro" conjunturals, tenen ben poc a veure amb la moda. No participen de les seves calentes oscil·lacions temporals, sinó de les fredes rigideses d'una eternitat que, des del paradís de la fama, comparteixen amb el cadàvers no reviscolats que habiten en el superpoblat purgatori del disseny.

JOSEP MARIA
RUIZ SIMON

TIERRA SANTA

Salida Especial 18 de Marzo de Barcelona

10 días... 124.200 Ptas.

Solicite información a su Agencia de Viajes

Es un producto
POLITOURS

HOTEL METROPOLE
GENEVE

Desde 1854

UN LUGAR PRIVILEGIADO!

El Único Hotel de lujo situado en pleno centro del área comercial y financiera de Ginebra. Aire acondicionado.

34, quai Général-Guisan
1211 Ginebra 3
Tel.: (41-22) 2113 44
Telex: 421 550 - Fax: 211 350

La completa exposició dedicada a Paul Gauguin en el Grand Palais a París ha posat d'actualitat aquest important pintor de finals del segle XIX, que va tenir una influència tan decisiva en la pintura de començaments del nostre segle

La primavera del 1890 Gauguin només somiava poder fugir. De primer havia pensat en Tonkin, on tenia l'esperança d'aconseguir una missió del govern; després a l'illa Bourbon (a la Reunió), de la qual li havia parlat la dona de l'admirat Odilon Redon, on ella havia nascut. Més tard encara se li va ocórrer viatjar a Madagascar. Hi havia d'adquirir una casa, fer de pagès i viure-hi senzillament. La intenció, si més no la intenció aparent, era fundar l'"Atelier des Tropiques", on s'havia de reunir amb els pintors Bernard i Schuffenecker. Però Bernard li va contestar que ell preferia anar a Tahiti. Vincent van Gogh, que uns mesos abans havia escrit al seu germà: "Tinc tota la confiança posada en l'art que s'ha de crear en els Tòpics, però, personalment, ja sóc massa vell per anar-hi. Ho farà Gauguin?". Van Gogh també li va aconsellar d'anar a Tahiti.

De la fugida del pintor cap als Mars del Sud se'n dona ara una interpretació que posa l'accent sobretot en les qüestions monetàries (P. Petit). Segons aquesta visió dels fets, Gauguin hauria navegat cap a les illes de la Polinèsia per poder dur una vida barata que li permetés escapar de les contínues angúnies econòmiques que passava a la Bretanya i ja no diguem a París. Però si la preocupació pel diner era important, que ho devia ser, i força, no sembla que es pugui atribuir, a aquest fet, tot el pes de la decisió. Car, tot i que és cert que Gauguin temia l'Europa "del regne de l'or", en què "tot és descompon, els homes i les arts", i si bé pensava en els Mars del Sud com un lloc on "sota un cel sense hivern, sobre una terra d'una meravellosa fecunditat, el tahitià només ha d'aixecar el braç per tal d'agafar el menjar", també ho és que aspirava, "en el silenci de les belles nits tropicals, a escoltar la dolça música murmuradora dels moviments del cor en harmonia amorosa amb els éssers misteriosos de l'entorn".

Admiració per Delacroix

Cal enllaçar, com ho ha fet F. Cachin, les il·lusions de Gauguin amb la idea del s. XIX del falansteri social, adaptat al terreny artístic pels pre-rafaelites, William Morris i tota la resta de "brotherhoods". També, darrera del desig de fugida, hi batejava la tradició "orientalista" que a França havia nascut de Delacroix i del seu viatge al Nord d'Àfrica. L'Orient representava per al gran pintor romàntic la necessitat de "desentumir-se, d'assabentar-se del que passava a fora, de mirar de llegir la Creació, que no té res en comú amb les ciutats i les obres dels homes". Gauguin admirava d'una manera total Delacroix, de qui havia escrit a un amic: "¿S'ha donat de quin temperament de fera té aquest home? Per això les pintava tan bé, les feres. La seva manera de dibuixar em recorda sempre un tigre, amb el seu moviment elàstic i poderós". Aquesta admiració per Delacroix ens forneix encara una altra de les filiacions de Gauguin,

Compartia amb el romanticisme la veneració per la cultura popular com una forma d'artisticitat primitiva

la voluntat viatgera del qual, sota la forma del retorn a l'origen, ens el mostra com el que era de fet, un romàntic ressagat, moviment amb què compartia, aïmenys, la veneració per la cultura popular com una forma d'artisticitat primitiva i no instruída, que posa en evidència la saviesa innata i universal de la creativitat humana. La recerca d'aquest ideal ja la trobem en l'anada a la Bretanya per descobrir un món tradicional en què l'art i la religió es trobessin íntimament lligats a la vida quotidiana. Però el fet té encara una significació més precisa perquè, com ha assenyalat K. Varnedoe, Gauguin identificava primitivisme amb autorealització. Creia que anar més enllà de les tradicions occidentals el conduiria reflexivament cap a dintre seu, i això li permetria de resoldre la confusió interior a què s'afrontava. Però en els mars del Sud, i en el primitiu en general, com els havia passat també als romàntics, Gauguin no va trobar reflectida la imatge de l'home simple que ell mirava de ser sinó la de l'home complex, inquiet i interrogador que en realitat era. I d'aquí la riquesa del seu art, que dona forma a la confrontació primitiu/civilitzat i als replecs més ocults que es posen al descobert com a efecte d'aquest entretopar.

Quan Tahiti va ser descoberta el 1767 va convertir-se tot seguit en un esdeveniment epocal per una generació alimentada per la literatura del Bon Salvatge i recentment commossa pels elogis de Rousseau a la simplicitat natural. Els tahitians, amistosos i bons col·laboradors dels blancs, per a la seva desgràcia, tot s'ha de dir, responien perfectament, al contrari del que havia passat amb els indígenes de Nord-amèrica, als ideals de sensibilitat i gràcia del XVIII. L'illa, que havia estat descoberta per l'anglès Wallis, va ser explorada un any després per l'almirall francès Antoine-Louis de Bougainville, que ens n'ha deixat en el seu "Voyage autour du monde" la descripció següent: "La naturalesa ha situat Tahiti en el clima més agradable de l'Univers, l'ha adornat amb els aspectes més alegres, l'ha enriquit amb tot de regals i l'ha cobert amb uns habitants que són bells, alts i forts. La naturalesa els ha donat les lleis i ells les segueixen en pau; formen potser la societat més feliç que hi ha en el globus. Aquest poble busca només el repòs i el plaer dels sentits. Venus és la dea que es percep sempre present. La suavitat del clima, la bellesa del paisatge, la fertilitat de la terra banyada pertot arreu per rius i cascades, la puresa de l'aire, tot inspira voluptuositat". Encara que en el llibre de l'almirall Bougainville al costat dels elogis s'hi presentessin també força aspectes negatius, ràpidament es va crear el

mite de Tahiti, com a encarnació de les fantasies europees de la plenitud sensual en oposició a la civilització, de l'home primitiu lliure i feliç enfront de l'home europeu sotmès a l'artificialitat i a l'opressió de la vida moderna (no va ser aliè a aquesta mitificació Denis Diderot amb el seu "Supplément au voyage de Bougainville", publicat el 1796, on s'escriuen coses com "el tahitià té relació amb l'origen del món, i l'europeu amb la seva vellesa", etcètera.).

Decebut

Però com sol passar, el mite va per un cantó i la realitat segueix un camí ben diferent. Més o menys a la mateixa època que Gauguin començava a rumiar la fugida cap als mars del Sud, l'escriptor Robert Louis Stevenson creuava el Pacífic des de San Francisco a les Marqueses, primer, i a Tahiti, després. Stevenson havia descobert les illes de la Polinèsia a través de Herman Melville que a "Typee" les presentava com un santuari idíl·lic, lluny de la civilització agressiva i apressada, però a "Omoo" ja criticava durament la degradació dels habitants causada pels missioners. Stevenson, que va trobar els tahitians "molt millors i més civilitzats que nosaltres", no va poder estar-se de manifestar el seu despit quan es va adonar que "escarnir i fins i tot violar el tabús més saludable és el costum dels aventurers i, gairebé podríem dir, el negoci dels religiosos". I un dels membres de l'expedició familiar que acompanyava l'escriptor, la tia Maggie, deia en una carta, després de la decepció que els havia causat Papeete (la capital de Tahiti), "em sembla una mena de lloc a mig camí entre la vida salvatge i la civilització, amb els inconvenients de totes dues i cap dels avantatges".

També Gauguin va quedar decebut pels estralls que la civilització havia causat en el que ell suposava un paradís encara intacte (una de les seves fonts d'informació eren les fantasies novel·lesques tahitianes de Pierre Loti). "Desil·lusió perquè les coses fossin tan diferents de com jo les havia dissenyat i sobretot imaginat..." —va escriure Gauguin a "Noa Noa" una mena de confessions redactades després de la primera estada a Tahiti—. Com Stevenson havia fet anys abans, ell també va córrer a abandonar Papeete per instal·lar-se en algun dels pobles de la costa. "Encara que estigui molt abatut, no tinc per costum abandonar la partida sense haver-ho provat tot, tan l'impossible com el possible. Aviat vaig prendre la decisió d'abandonar Papeete, d'allunyar-me del centre europeu. Tenia el presentiment que si vivia completament en el camp amb els naturals

"Autoretrat" (Museu de Belles Arts d'Estrasburg)

de Tahiti m'arribaria a vèncer la malifiança..."

Si la realitat amb què va trobar-se era ben lluny del que s'havia imaginat, en les pintures que va fer a les illes, en canvi, hi va posar tot aquell món ideal que havia somiat. Els quadres de Tahiti i de les illes Marqueses reflecteixen un món voluptuós i imaginatiu, refinat i primitiu alhora. També "Noa Noa" és un relat en què s'obliquen els problemes quotidians, de diners, de solitud, de malalties, etcètera, i s'explica el cantó positiu de la vida a les illes. També s'hi pot resseguir l'evolució de Gauguin des de l'estat civilitzat a l'estat primitiu. "A poc a poc —escriu— la civilització m'abandona i començo a pensar amb simplicitat." De les dificultats materials que apareixen a la correspondència ("Aquí la vida és molt cara i em faig malbé la salut de no menjar", setembre de 1892; o "Sento que envelleixo i de pressa. A força de no menjar, l'estómac se'm fa malbé d'una manera atroç i cada dia m'aprimo", novembre del mateix any), d'aquestes dificultats materials, a "Noa Noa" no se'n diu res.

Biografia desmesurada

De l'interès pels llocs on el passat profund sembla sobreviure en el present, Gauguin en va construir el seu món pictòric. L'atracció pels pàgodes de Bretanya no era simplement una nostàlgia per l'agricultura, sinó una fascinació pel lloc de vells costums, supersticions i pràctiques religioses que apareixien com estranys atavismes al mig de la França moderna. Tampoc la llibertat natural no era el que més l'havia d'atreure de Ta-

hiti, sinó la determinació cultural, el pes enorme de les velles religions i les antigues mitologies sobre la vida quotidiana dels nadius.

Per altra part, avui sabem amb certesa que Gauguin es va endur a la Polinèsia tot de reproduccions d'obres d'art, que van tenir un gran repercussió en el seu treball. Escribia a Redon el 1890: "M'porto en forma de fotografies, dibuixos, etcètera, tot un petit món de companys, que em parlaran cada dia". Entre aquestes imatges, hi havia relleus del temple de Borobudur a Java i del Partenó d'Atenes, frescos egipcis, pintures italianes "primitives" i renaixentistes, imatges de quadres de Cranach, Manet, Degas o Puvis de Chavannes. A Tahiti, doncs, el retorn al primitiu es va enriquir amb parracs de l'art clàssic més sofisticat, en una mena de barreja o de collage mental, que fa dels quadres de Gauguin d'aquella època una operació fascinant i sorprenent.

A causa d'aquests lligams, llavors tan nous, entre el contemporani i el primitiu, però també per molts altres aspectes, com poden ser l'esborrament de la tercera dimensió fins a esdevenir el quadre una superfície plana o per l'ús arbitrari que feia del color, es pot considerar Gauguin com un dels primers moderns. Ara: per la seva biografia desmesurada i tràgica, que contrasta amb les vides pacífiques, gairebé inexistents, dels grans pintors del segle XX, Picasso, Matisse, Kandinsky o Klee, es pot dir també que el mestre francès va ser, per aquesta raó, l'últim dels antics.

FÈLIX FANÉS

FUNDACIÓ CAIXA DE BARCELONA

CONCERT
JOVES INTÈRPRETS

Orquestra de Cambra Catalana

Joan Pàmies - Director
Isabel Aragón - Soprano

Obres de: W. A. Mozart, X. Turull, E. Elgar, A. Dvorak i B. Bartok.

AVUI, 7 DE MARÇ, A LES 8 DEL VESPRE.

AUDITORI
DEL CENTRE CULTURAL
PLAÇA SANT JAUME

Jaume I, 2 Barcelona

ENTRADA LLIURE

Servei d'Informació:
Tel. 201 66 66 (Ext. 2737)

FUNDACIÓ CAIXA DE BARCELONA